

Stop met preken en geef gewoon uitleg: preken door de ogen van een gewone kerkganger

Jan-Willem Lankhaar, Maarssen juli 2025

Vooraf

Op [LinkedIn](#) hoef je van mij niet veel meer te verwachten dan connectieverzoeken en af en toe een like of een felicitatie. Toch kon ik het niet laten om te reageren op de post van Paulien Vervoorn over preekstructuren die in mijn tijdlijn verscheen.¹ Hoewel zich er een korte conversatie ontvouwde, heb ik meer ruimte nodig om mijn punt te maken dan wat daar passend is. In dit document werk ik mijn gedachten verder uit. De post van Paulien was slechts de aanleiding; er zit jaren denkwerk in over wat preken met mij, een gewone kerkganger, doen.

Ik ga zolang ik mij kan heugen elke zondag twee keer naar de kerk (PKN, voorheen hervormd). Ik voel me thuis in gemeenten redelijk in het midden van het spectrum, zo ergens aan de progressieve kant van de Gereformeerde Bond of confessioneel. Ik ben in totaal ruim 14 jaar pastoraal ouderling geweest en heb bijna 10 jaar de preekvoorziening verzorgd.

Anders dan bovenstaande misschien suggereert heb ik niet altijd onbevangen in de kerk gezeten. Integendeel. Vooral na mijn studie is er een tijd geweest waarin ik erg veel twijfels heb gehad. Niet zozeer twijfels aan het bestaan van God en andere fundamentele zaken als wel twijfels over de beleving in de kerk. Preken zeiden me heel vaak niets en ik vond het verwarrend dat anderen bemoedigd werden door preken die voor mijn gevoel oppervlakkig, voorspelbaar of zelfs bedenkelijk waren.

In de 20 jaar daarna, hebben mijn leven en ontwikkeling niet stilgestaan. Op bepaalde punten ben ik nu milder dan toen. Op andere punten ben ik misschien nog wel kritischer en uitgesprokener geworden.

Ik formuleer vrij scherp –in de praktijk ligt het altijd genuanceerder– maar wat ik hier aanroer is iets dat mij al vele jaren opvalt en ernstig in verwarring heeft gebracht. Daarom wil ik deze ongemakkelijke boodschap toch brengen. Uiteindelijk ben ik net zo goed een gemeentelid en er zijn vast anderen die mijn kritiek herkennen.

Wat ik schrijf is gebaseerd op mijn ervaringen. Ik heb geen empirisch onderzoek gedaan en er ook geen wetenschappelijke literatuur op nageslagen. Daarom probeer ik mijn beweringen zo goed mogelijk te onderbouwen met argumenten.

Ik ga uit van de integriteit van de sprekers en ga ervanuit dat ze proberen over te brengen waarvan zij overtuigd zijn dat ze moeten overbrengen. Daarom wil ik niet lichtvaardig kritiek van de zijlijn leveren, maar alleen uiten wat mij echt dwarszit.

In de tekst hanteer ik zo consequent mogelijk de termen spreker en hoorder. Afhankelijk van de context kun je in spreker de predikant, voorganger, oudste of wie dan ook de preek uitspreekt lezen. Met hoorder bedoel ik een willekeurig iemand uit de gemeente die de preek aanhoort.

¹ De [post](#) en [mijn reactie](#) erop.

Inleiding

Gezien de aanleiding van dit document, begin ik met de typering die [Paulien Vervoorn](#) ((S)preektrainer) geeft van wat preken is:

*Voor mij is preken: de boodschap uitleggen van toen én de relevantie ervan laten zien voor nu.*¹

Dat is een mooie kernachtige typering. We geloven dat de Bijbel een boek is met een boodschap, maar dat het boek is ontstaan in een andere tijd en cultuur dan de onze. Dus het is niet vreemd dat er uitleg nodig is. Bovendien geloven we dat het niet zomaar een boek is, maar het woord van God.

Dan is het uiteraard ontzettend belangrijk dat de boodschap betekenis (relevantie) krijgt in het heden.

Hoewel deze typering van boodschap en relevantie volgens mij heel goed de staande praktijk typeert, vind ik het een problematische typering. Of misschien iets preciezer: de typering is goed, maar als dit is waar in een preek naar wordt gestreefd leidt dit tot een problematische praktijk. Ik leg eerst uit wat ik problematisch vind en schets daarna hoe het volgens mij anders zou kunnen.

De boodschap uitleggen

De studeerkamer

Allereerst over “de boodschap uitleggen van toen”. Daarmee veronderstel je dat de boodschap duidelijk is en dat de voorganger in de studeerkamer heeft vastgesteld wat die boodschap is. Dat zal in de meeste gevallen ook wel zo zijn, want je bent tenslotte niet zomaar spreker en we mogen ervan uitgaan dat je je dan goed in de tekst en de literatuur hebt verdiept en er een theologisch verantwoorde boodschap uit haalt.

Echter, met de boodschap als uitgangspunt (en de te bespreken relevantie in het achterhoofd) vergeten de sprekers vrijwel altijd de hoorder mee te nemen in het proces dat zich in de studeerkamer heeft afgespeeld.

Hoorder op achterstand

In tegenstelling tot de spreker wordt de hoorder namelijk meestal pas tijdens de dienst met de tekst geconfronteerd. Bij de lezing geeft de spreker vaak hooguit heel summier toelichting op de context van de tekst (de plek in het grotere geheel van het Bijbelboek of de Bijbel). De tekstkeuze zelf wordt vrijwel nooit toegelicht. In de preek zelf zoomt de spreker vervolgens vaak weer in op een klein gedeelte (een zinsdeel of zelfs een enkel woord) van de gelezen tekst.

Niet zelden opent een preek of het deel van de preek dat over de tekst zelf gaat met een zin als: ‘Het is nogal wat, wat Paulus hier aan de orde stelt...’. Een hoorder die misschien wel de, soms overbekende, woorden van Paulus herkent maar even niet beseft dat die lange (deftig vertaalde) zinnen van Paulus eigenlijk witheet uitslaan van de woede, voelt zich meteen al op achterstand.

En het is natuurlijk een ongelijke ‘strijd’. De spreker veronderstelt dat de hoorder tijdens de lezing zo goed heeft geluisterd of meegelezen dat hij of zij meteen maar dezelfde indruk heeft opgedaan als de spreker in de voorgaande week –al kauwend op de tekst– in de studeerkamer heeft gedaan. Dat is, nog afgezien van het verschil in opleiding tussen hoorder en spreker, echt te veel gevraagd van de hoorder.

De hoorder staat dus meteen al op achterstand als het gaat om vertrouwdheid met de tekst. Er is geen leespauze om de tekst goed door te nemen en slechts heel zelden neemt een spreker echt de moeite om de hoorder stap voor stap mee te nemen: wat gebeurt hier? wie zegt hier nou precies wat tegen wie en wat gaat daaraan vooraf? of wat volgt? hoe past dit in het grotere verhaal van het Bijbelboek of de Bijbel? wat moet je weten over de historische of culturele context? waarom hadden die woorden of gebeurtenissen in die context de lading die ze hadden?

In plaats daarvan zal de spreker vaak toewerken naar de boodschap en hooguit de genoemde aspecten benoemen als ze die boodschap goed ondersteunen. Uitgaande van de goede trouw van de spreker, zal daar theologisch op zichzelf weinig op aan te merken zijn, maar voor tekstkritische overwegingen, interpretatiekwesies of cultuurhistorische context van een gedeelte is nauwelijks of geen ruimte. Er is al helemaal geen ruimte voor de beperkingen van de spreker (wat hij of zij zelf niet goed begreep, niet heeft bestudeerd of niet zo interessant vond). De hoorder krijgt een kant en klaar, afgerond verhaal met een kernachtige boodschap.

¹ [LinkedIn-post](#)

Onbehaaglijk gevoel

In de praktijk blijkt toch dat veel sprekers met regelmaat de juiste snaar bij de hoorder weten te raken. De hoorder gaat naar huis met de boodschap en ervaart daarvan de vrucht in de praktijk.

Echter, het menselijk geheugen is beperkt. Op den duur zal de herinnering aan de boodschap vervagen, maar er kan nog lang een (vage) associatie tussen het betreffende Bijbelgedeelte en de aansprekende preek blijven bestaan. De inhoud van de preek ben je vergeten, maar dát je er een preek over hebt gehoord niet. Als die associatie er nog is maar de spreker de hoorder niet had meegenomen in het ‘ophalen van de boodschap’ uit de tekst, zal het voor de hoorder vrijwel onmogelijk zijn om dit later te reconstrueren.

Bij latere lezing van de Bijbeltekst, zal het voor de hoorder eerder een teleurstellende dan een bemoedigende ervaring worden: oh, ja, daar heb ik toen die mooie preek over gehoord, maar hoe zat het ook alweer?

Je kunt misschien zelfs zeggen: hoe kunstiger de boodschap in een aansprekende structuur werd vervlochten – en daarmee: hoe verder losgezongen van de tekst en de oorspronkelijke context – hoe groter het onbestemde gevoel van de hoorder op lange termijn.

De Bijbel als toverboek

Wie wat meer belezen is, een goed geheugen heeft en wat theoretischer is ingesteld, kan vast zelf nog veel reconstrueren. Maar als je een minder goed geheugen hebt of een heel praktisch opgeleid mens bent, dan is dit onbehaaglijke effect nog veel groter en kun je ronduit in verwarring raken.

Uiteindelijk trek je dan bewust of onbewust de conclusie dat de Bijbel een soort toverboek is. De ‘ingewijde’ spreker tovert er elke week een prachtige boodschap uit, maar voor jou, gewone kerkganger, is het onbegonnen werk om er zelf iets uit te halen. Dat kan natuurlijk niet de bedoeling zijn!

Het maakt daarbij niet uit in welke hoek van de kerk je je bevindt. Voor een timmerman is alles een spijker. Een zeer bevindelijke spreker zal al snel een ellende-verlossing-dankbaarheid boodschap uit een tekst halen. Een vrijzinnige spreker een poëtische, literaire of maatschappelijke engagerende boodschap en een evangelische spreker een boodschap van overgave aan Jezus en heiliging. Bovendien – omdat de tekstkeuze zelf niet wordt toegelicht – valt het licht op die gedeelten die wél aan de orde worden gesteld; niet op die waarin zelfs de timmerman geen spijker ziet.

Boodschap als vertrekpunt is problematisch

Voor mij is de boodschap als vertrekpunt nemen en in een aansprekende structuur verweven dus veel problematischer dan het op het eerste gezicht lijkt. Ik denk dat het hoorders passief maakt en ze niet aanzet om zelf actief met de Bijbel aan de slag te gaan, vragen aan de tekst te stellen en grotere verbanden te zien. De vraag is of de hoorder niet veel meer moet worden meegenomen in het reconstrueren van de boodschap. Of is de boodschap überhaupt wel een goed vertrekpunt?

De relevantie laten zien

Wat is relevant?

Het tweede deel van de typering van wat preken is, “de relevantie voor nu laten zien”, is wat mij betreft nog veel problematischer. Het roept een aantal vragen op: wat is relevant? voor wie moet het precies relevant zijn? hoe kan de spreker vaststellen wat relevant is?

Is relevant dat wat goed past in de belevingswereld en tijd van nu? Of moet het vooral aansluiten bij het persoonlijk geloofsleven – of het gebrek daaraan – van de hoorder? Of is relevant dat wat goed past bij de gemeente? Of moet het juist (als een donderpreek) haaks staan op de belevingswereld hoorder of gemeente?

Relevant (1): wat goed past in de belevingswereld?

Als relevant betekent dat het goed in de belevingswereld en tijd van nu moet passen, moet de spreker zich grondig verdiepen in de hedendaagse cultuur en er met een profetisch (al dan niet kritische) blik naar kijken. Echter, is dat niet wat veel gevraagd van sprekers?

Hebben sprekers daar de bagage voor? En – met name in geval van de fulltime voorganger – is dat niet juist bij uitstek de laatste persoon van de gemeente die daarvoor geschikt is? Loopt die fulltime voorganger of kerkelijk werker niet per definitie het grootste risico om in de meest letterlijke zin van het woord het meest wereldvreemde lid van de gemeente te zijn?

Vervreemdende ervaring

Er zijn waarschijnlijk niet veel (fulltime) voorgangers of kerkelijk werkers zijn die dagelijks de ontzettend vervreemdende ervaring hebben die veel hoorders hebben: je werkt zeer intensief samen met heel integere en moreel hoogstaande mensen, maar geloof of kerk lijken voor hen totaal geen relevantie te hebben. (En reken maar dat er onder niet-gelovige mensen heel integere en prettige mensen zijn met wie het fijn samenwerken is!)

Die vervreemdende ervaring moet niet al te gemakkelijk worden afgedaan met een beroep op teksten waarin het verschil tussen gelovigen en ongelovigen wordt benadrukt (bv. 2 Korintiërs 6:14). Het werkt ook niet om het af te doen met een soort meewarigheid: wij weten (ten diepste) beter.

Je zult maar als brandweerman een collega hebben die letterlijk voor je door het vuur is gegaan. Of je zult maar die wetenschapper zijn die samenwerkt met die geniale, zeer aimabele topper uit je vakgebied. Dan is het allemaal niet meer zo zwart-wit of wordt het ronduit lachwekkend om de ander meewarig te benaderen.

Veel voorgangers en kerkelijk werkers zullen daarentegen relatief vaak contact hebben met hoorders (bv. in pastoraat) of andere kerkelijk werkers, dus mensen voor wie de relevantie van het geloof buiten kijf staat. Zijn zij dan de aangewezen personen voor dat profetisch-kritische geluid? Het zou kunnen, maar het is wat mij betreft niet meteen een uitgemaakte zaak.

Relevant (2): aansluiten bij persoonlijk geloof?

Ook het tweede geval (relevantie is aansluiten bij het persoonlijk geloofsleven) roept veel vragen op. De ene hoorder heeft een bemoediging nodig, de ander een vermaning, de derde een aanmoediging en weer een ander troost. Het is onmogelijk om dat allemaal in een preek aan de orde te laten komen.

Bovendien, hoe weet de spreker wie wat op welk moment nodig heeft? Moeten al die groepen altijd aangesproken worden? Gaat het om de grootste gemene deler? Of moet de spreker maar een keuze maken?

Als je als spreker ook pastoraat in de gemeente doet, zou je op grond van recente pastorale contacten een inschatting kunnen maken, maar dan is de preek een omweg, want je kunt die relevantie rechtstreeks in die gesprekken zelf op maat bieden. Bovendien kun je dan maar aansluiten bij een beperkt deel van de gemeente en een gastspreker die de gemeente niet kent, kan dit sowieso niet doen.

Relevant (3): wat goed past bij de gemeente?

Het derde geval (relevant is dat wat goed past bij de gemeente) is in feite een ingewikkelde variant van het tweede. De spreker moet een soort ‘gemiddeld’ beeld vormen van datgene wat voor de gemeente als geheel relevant zou zijn.

Veel voorgangers zullen tegenwerpen dat je als voorgangers een gemeente kent en heus wel aanvoelt welk klimaat er heerst. Dat zal ook zeker wel, maar het blijft lastig om een gevoel in te zetten om de relevantie van een tekst.

Relevant (4): haaks staan op de belevingswereld?

Het vierde geval is geen serieuze optie. Alleen maar ageren om te ageren zal waarschijnlijk niet heel vruchtbaar zijn. Bovendien blijft dan de belevingswereld (waartegen je ageert) bepalend, waarmee we weer terug zijn bij het eerste geval.

Relevantie en willekeur

Deze opsomming van mogelijke manieren om naar relevantie te kijken is natuurlijk tamelijk willekeurig, maar ik kan niet veel anders bedenken om het tastbaar en eenduidig te maken. Volgens mij is dat ook precies het probleem: de preek werkt toe naar iets wat uitermate subjectief is.

Door te focussen op relevantie kan de spreker snel in de verleiding komen om te gaan *cherry picken*. De spreker stelt vooral gedeelten aan de orde waarvan de (of beter: haar of zijn opvatting van) relevantie voor veel hoorders sneller duidelijk is. Of de spreker gaat inlegkunde doen bij gedeelten waar die relevantie minder snel duidelijk is.

Een andere en bijna onvermijdelijke verleiding is dat de spreker zichzelf op de hoorder projecteert en vooral dat aan de orde stelt wat voor hem of haar op dat moment relevant is. Dat kan weliswaar de authenticiteit van de spreker en de geloofwaardigheid van de boodschap ten goede komen, maar de consequentie is wel dat de boodschap vooral relevant is voor hen die soortgelijke ervaringen hebben.

Kortom, wat mij betreft is relevantie een glibberig pad door een moeras.

Is relevantie niet relevant?

Mag een preek geen duidelijke boodschap hebben en moet de spreker zich niet wagen aan relevantie? Natuurlijk wel! Het woord relevantie draait per definitie om belang en betekenis, dus beweren dat het niet belangrijk is een tegenspraak in zichzelf. Maar zoals ik hierboven heb beargumenteerd, is het moeilijk om er grip op te krijgen en is het erg vatbaar voor willekeur.

Juist het streven naar een relevante preek lijkt de relevantie ervan te verminderen. Zoals wanhopig zoeken naar een partner een recept is voor teleurstelling, is een krampachtige focus op relevantie in de preek een recept voor irrelevantie.

Relevantieparadox

Voor mij zou een enigszins paradoxale definitie van de rol van relevantie in de preek zijn: relevantie is het *neveneffect* van de preek waar de preek voor bedoeld is. Het is een *neveneffect*: als je er rechtstreeks op koerst, maak je brokken. Tegelijk is het belangrijkste van de preek: de hoorder moet er belang hebben bij de preek.

In de liefde is de oplossing soms *hard to get* spelen. Juist de interessante ander afstandelijk benaderen of negeren en daarmee diens interesse wekken. Wat mij betreft is iets soortgelijks de oplossing voor preken.

Voordat ik dat bespreek, wil ik echter eerst ingaan op het beeld van preken dat zich in de loop van de jaren bij mij heeft gevormd en de gevolgen die dat volgens mij voor gemeenteleden heeft.

Preken in de praktijk

Zoals ik al in de inleiding aangaf denk ik dat de typering van boodschap en relevantie –hoe problematisch die ook mag zijn– op zichzelf de huidige praktijk goed weergeeft. Als je er een beetje op let, hoor je het in bijna elke preek terug. De vraag is hoe effectief deze preekstijl is. Oftewel, werkt het in de praktijk?

Als je het mij vraagt, dan beantwoord ik deze vraag met een hardgrondig nee. En dat brengt me bij het meest kritische deel van mijn betoog. Ik wil daarbij helder en concreet formuleren, dus ik offer nuances op. In de praktijk zijn er zeker nuances en er zijn ook zeker verschillen tussen sprekers.

Het gaat me hier nadrukkelijk om de algemeen gangbare preekstijl, niet om individuele sprekers. Als ik al een groep op de korrel zou hebben, zou dat eerder de groep opleiders dan de sprekers zelf zijn. Ik heb namelijk de indruk dat sprekers vooral zo preken omdat het hun zo is aangeleerd.

Het is de vraag hoe *evidence-based* het hun geleerde is. Voor zover ik weet wordt er in Nederlandse kerken geen kwantitatief onderzoek gedaan naar de effectiviteit van preekstijlen. Sommigen zullen misschien alleen al van het idee van het meten van effectiviteit van preken gruwen, maar ik niet. We laten bij de verbouwing van het kerkgebouw toch ook doorrekenen of de constructie het aankan? Waarom zouden we dan voor zoiets essentiels als de preek de kop in het zand steken en niet alles in het werk stellen om maximaal effectiviteit te bereiken? Voor ons lichamelijk heil accepteren we ook geen kwakzalverij, dus waarom dan wel voor ons geestelijk heil?

Dunne bijbel

Wie een paar decennia in de kerk zit, hoort niet zo heel erg veel nieuws meer. Het is vrij makkelijk objectief vast te stellen dat de bijbel waar in de praktijk uit wordt gepreikt heel veel dunner is dan de echte Bijbel. We geloven in de waarheid van de Bijbel van kaft tot kaft, maar we hoeven kennelijk niet die hele waarheid tot ons te nemen.

Ontrouw wordt beloond

Een preek is altijd een afgerond geheel. Zelden zegt een spreker dat iets vorige week al behandeld is en dat de hoorder het maar moet terugluisteren of dat de rest volgende week aan de orde komt. Ook is er nooit een *cliffhanger* ('Dat hoor je volgende week...'). Zo wordt feitelijk dus ontrouw in kerkgang beloond.

Uitlegparadox

Paradoxaal genoeg worden concepten die tot de basis zouden moeten behoren (geloofsleer) heel vaak en op allerlei manieren uitgelegd, bijvoorbeeld in een jaarlijkse catechismuscyclus, terwijl zaken die zelfs bij oppervlakkige lezing voor een moderne lezer onlogisch overkomen meestal als

vanzelfsprekend onbesproken blijven. De Bijbel staat vol met zaken die voor een moderne lezer uitleg behoeven, dus je zou verwachten dat daar ook veel aandacht voor is. In de praktijk is dat niet zo.

Zo heb ik bijvoorbeeld al heel wat preken over de zalving van de voeten van Jezus gehoord, maar slechts één keer was er een predikant die de moeite nam om uit te leggen hoe zo'n vrouw (een prostituee? Lukas 7:39) in vredesnaam daar opeens bij die maaltijd opduikt.² Nog nooit heb ik een preek gehoord over de structuur van het evangelie van Markus (of welk Bijbelboek dan ook) en over hoe bijzonder en cruciaal het is dat Jezus een reis van minstens 8 uur naar de meest afgodische plek van het land maakt om Petrus zijn belijdenis te laten uitspreken.³

Hoorders worden op dit punt ook ronduit onderschat. Behalve dat die basiskennis van geloofsleer op een gegeven moment bij de meesten toch wel bekend mag worden geacht, zijn de meeste hoorders prima in staat om (veel) meer Bijbelse achtergrondkennis (over de context of over de taal) te verwerken. Op den duur wordt deze onderschatting natuurlijk een *self-fulfilling prophecy*.

Voorspelbaar

Vaak heb je al vroeg in de preek een moment waarin je begrijpt waar het heengaat. Als kind van een jaar of 8 (toen ik net kon meelezen met de schriftlezing) vond ik het al een sport om tijdens de schriftlezing te raden welk vers de tekst van de preek zou zijn. Dat ging verrassend vaak goed. En dat is ruim veertig jaar later nog steeds zo.

Op zichzelf is er niet zoveel mis met voorspelbaarheid, ware het niet dat de wereld in brand staat en dat de kerken in Nederland de afgelopen decennia flink gekrompen zijn. Er staat wel wat op het spel. Bovendien staat de Bijbel vol met gedeelten waar je als gewone kerkganger weleens meer van zou willen weten.

Algemene boodschap

In een preek is voor elk wat wils, maar voor niemand iets in het bijzonder. Dat doet afbreuk aan de concreetheid en het maakt het heel vrijblijvend. Heel soms schuurt het een beetje, maar het is nooit zo dat mensen boos opstaan omdat ze geraakt zijn of dat er bij de koffie na de dienst echt een stevige discussie ontstaat.

Happy end

Hoe zwartgallig de tekstkeuze kan zijn (ik heb overigens maar één keer een preek over Psalm 88) gehoord, het loopt toch altijd goed af. Bij een zeer behoudende spreker zal dat een schets zijn van de genade of de genadestaat van een bekeerde, bij een evangelische een lofprijzing of oproep tot je leven aan Jezus geven en bij een vrijzinnige zal het een poëtisch of hoopvol maatschappelijk perspectief zijn. Maar bij allen is er toch altijd een vertrouwd en hoopvol *happy end*.

Verheven en poëtische taal

Preektaal is wonderlijke taal. Niet echt de taal van het achtuurjournaal. Er worden relatief veel superlatieven gebruikt (bv. prachtig, adembenemend, heerlijk, ontroerend en mooi) en ook poëtische of abstracte woordspelingen worden niet geschuwd. Vaak worden gevoelens ook nog eens op de hoorder geprojecteerd ('Dan wordt er zo'n diep verlangen naar het Woord in je wakker geroepen...'), waarbij je je als hoorder al snel afvraagt wat er is mis is met je, want dat verlangen is bij jou kennelijk nog in diepe slaap.

Zwitserlevengevoel

In preken wordt nogal eens de nadruk gelegd op verdriet, ziekte, eenzaamheid en zorgvolle omstandigheden. Op zichzelf is dat natuurlijk goed, want iedereen krijgt daarmee te maken en we leven niet in het paradijs. Alleen vraag ik me weleens af of er voldoende rekening mee wordt gehouden, dat er ook veel mensen in de kerk zitten op wie dat eigenlijk niet van toepassing is? Er zijn ook genoeg mensen die bepaald niet in zorgen leven.

Veel ouderen (gepensioneerden) zij bijvoorbeeld vooral bezig met het in de praktijk brengen van hun zwitserlevengevoel. Uiteraard op een Calvinistische manier en niet zo uitbundig als het bij niet-gelovigen zou gaan, maar het materiële en het genieten voeren stiekem net zo goed de boventoon.

Van jong tot oud zijn er best veel mensen die wat oppervlakkig lijken te leven. Misschien komen die zelfs relatief veel voor in de kerk. Degenen voor wie die de kloof tussen kerk en wereld te groot werd, zijn al lang

² De verklaring was dat de Farizeër waarschijnlijk een rijk man met aanzien was. Bij grotere huizen met een binnenplaats werden maaltijden vaak op de binnenplaats gehouden. Deze binnenplaats was vrij toegankelijk zodat iedereen de rijkdom en

gewichtige gasten kon aanschouwen. Vergelijk ook de verloochening van Petrus op de binnenplaats van het huis van de hogepriester (Lukas 22:55).

³ Heiser, Michael S. *Reversing Hermon: Enoch, the Watchers & the Forgotten Mission of Jesus Christ*. 2017.

afgehaakt. De groep die er niet al te diep over nadacht en zich prettig voelt bij het vertrouwen is overgebleven.

Geen concreet huiswerk

Een hoorder krijgt na de preek zelden concreet huiswerk. Heel soms heeft een spreker een samenvatting en gespreksvragen op papier, maar vaak overstijgt dat niet het niveau van: ervaart u dat ook zo? en praat bij de koffie nog eens door over...

Ander (mondeling) huiswerk aan het eind van de preek sneuvelt al vaak voor de uitgang van de kerk. Als je mensen echt wilt activeren en wilt dat het in de hectiek van de week aandacht krijgt, moet het echt veel concreter.

Gevolgen voor de gemeente

Aangezien de dienst een van de meest essentiële onderdelen van het gemeentelven is en de preek daarbinnen weer een wezenlijk onderdeel uitmaakt (zeker in protestants Nederland), heeft de stijl van preken ook effect op de gemeente. Ik denk dat je de effecten van de stijl waar ik hier op ageer ook redelijk makkelijk kunt herkennen.

Misvattingen

Het valt mij op dat veel gelovigen vaak een beperkte Bijbelkennis hebben. Daarbij gaat het niet zozeer om parate kennis van de feiten en verhalen. Zeker als je in een wat behoudender omgeving bent opgevoed, heb je die kennis wel. Het gaat me om basale Bijbels-theologische concepten die eigenlijk iedereen zou moeten weten.

Ook hoogopgeleide gemeenteleden blijken soms nog verrassend naïeve misvattingen over de Bijbel te hebben. Bijvoorbeeld over hoe de Bijbel tot stand is gekomen: alsof de Bijbelschrijver alleen de printer was die ‘gedownload’ tekst aan het papier toevertrouwde.⁴ Of over dé grondtekst: alsof er een universele, heilige vorm van het Bijbelse Hebreeuws en Grieks was die eeuwenlang onveranderd is gebleven en elk woord daarin consistent dezelfde betekenis heeft.⁵ Of juist historisch-kritische opvattingen die al lang achterhaald zijn.

Dat is geen teken van oppervlakkigheid. Juist heel serieuze mensen die diep nadenken, kunnen voor mijn gevoel soms door dit soort misvattingen onnodig aan het twijfelen worden gebracht. Ze gaan twijfelen aan de betrouwbaarheid van de Bijbel en dus ook aan die van de God van de Bijbel, terwijl met net iets meer achtergrondkennis veel daarvan weg te nemen is.

Direct toepasbaar

Een andere, heel diepgewortelde misvatting is de neiging van veel gelovigen om de Bijbel te lezen als een boek dat vooral voor hen, hier en nu is bedoeld. Ook in preken wordt die suggesties heel vaak gewekt. Het “ik” van de schrijver wordt heel vaak naadloos ingewisseld voor het “ik” van de hoorder. Het is daardoor een soort automatisme geworden dat een Bijbelgedeelte pas relevant is als het voor mij, hier en nu, een boodschap heeft waar ik iets mee kan.

Hoewel we zeker mogen geloven dat God ook ons op het oog had en dat we veel daarvan op onszelf mogen toepassen, moeten we niet uit het oog verliezen dat de Bijbel een boek is uit een totaal andere tijd, cultuur en wereldbeschouwing. Er zijn nog flink wat tussenstappen nodig om de tekst op onszelf te kunnen toepassen. We zijn tenslotte hooguit toeschouwers die meekijken over de schouder van de oorspronkelijke lezer.

Door deze neiging om te focussen op alleen direct toepasbare Bijbelgedeelten wordt de hoorder vanzelf heel selectief in persoonlijk bijbelgebruik. De toch al dunne bijbel waar uit wordt geprekeet, wordt in het dagelijks leven nog veel dunner. Daarmee wordt zowel de Bijbel als de hoorder tekortgedaan. Met de juiste uitleg kan ook een geslachtsregister, rituele slachtofferwet of onheilsprefetie heel veel betekenis hebben in het geheel van de Bijbel en dat kan uitermate boeiend zijn!

Passief

In gesprekken die ik in de afgelopen jaren af ten toe over mijn visie op preken voerde, viel mij op dat er ook een groep mensen is die mijn kritiek niet herkennen. Of beter: ze herkennen het wel, maar het hindert ze niet. De kerk is een vertrouwde plek en de preek heeft zijn eigen vertrouwde rol

daarin. Ze zijn voor mijn gevoel eigenlijk nogal passief. Dat geldt zeker in de heel behoudende kerken.

Ik denk dat het laatste vrij eenvoudig te verklaren is. Hoewel het ten diepste eigenlijk te zot voor woorden is, wordt in veel van die kerken elke zondag vrijwel alleen over bekering geprekeet. In ieder geval draait elke preek uit op een oproep tot bekering. Jezus en Paulus waren er sneller klaar mee. Als ze je niet moeten, schud je het stof van je voeten en reis je – eventueel na een stevig debat een aantal blauwe plekken en butsen rijker – weer verder om elders over de komst van het koninkrijk te vertellen.

Predikanten in deze kerken kiezen vooral teksten waar altijd wel een beetje ellende aan vast te knopen is en ze koersen stevast af op een punt waar ze hun vertrouwde grammofoonplaat van ELLENDE-verlossing-dankbaarheid kunnen afdraaien. Dat gaat vaak gepaard met allerlei (zeer ernstige) retoriek: stembuigingen, stiltes, retorische vragen, af en toe zelfs een verloren traan, anekdotes, uitweidingen, herhalingen etc.

Ik vermoed dat daar voor een deel gemakzucht achter zit. De meeste predikanten hebben een theologische opleiding gehad en ze zouden dus beter moeten weten. In plaats daarvan kiezen ze de makkelijke weg en putten ze uit hun vertrouwde repertoire.

Gemakzucht is nog te vergeven, maar het gevolg is ronduit kwalijk. Als je week in week uit hoort dat je bekeerd moet worden, durf je vanzelf niet meer te geloven dat je het al bent.⁶ Het is alsof je van groep 3 basisschool t/m 8 steeds weer leesles krijgt met de woorden maan, roos, vis. Niet alleen ga je op den duur geloven dat je nog niet kunt lezen, je kunt het uiteindelijk ook niet.

Makkelijke mix met eigentijds denken

Omdat de preek toch meestal vrij algemeen blijft en daarbij vertrouwde taal wordt gebruikt die soms ver af staat van de doordeweekse taal, blijken gelovigen soms een wonderlijke mix van behoudende en seculiere denkbelden te hebben die elkaar soms ronduit tegenspreken (bv. op het gebied van bezit). Bij anderen legt de Bijbel het heel makkelijk af tegen hun interpretatie van de geloofsleer en blijkt een beroep op de Bijbel (bv. over bekenen) voor hen onvoldoende omdat Calvijn, een nadere reformator of een predikant er (volgens hen!) anders over dacht.

Meelevend zegt niet alles

Je zou verwachten dat mensen die een leven lang in de kerk zitten en serieus meelevend, geestelijke groei doormaken. Als ouderling heb ik in het pastoraat zelf van dichtbij gezien dat dat lang niet altijd zo is. Ik kwam soms bij (zeer) meelevende ouderen op bezoek bij wie je aan alles merkte dat ze met hun tijd waren meegegaan. Ze hadden telefoon, tablet en televisie, ze hadden gereisd, ze hadden kunst aan de muur hangen en ze vertelden trots over hun kinderen en kleinkinderen die soms tot ver in het buitenland waren uitgevlogen of bijzondere dingen hadden bereikt. Zodra het echter over het geloof ging, leken ze zomaar ineens vijftig jaar terug te gaan in de tijd. Er was geen duidelijke ontwikkeling te bespeuren en doorvragen verzandde al snel in ongemakkelijkheid of bijna kinderlijke algemeenheden (‘Mijn moeder zei altijd...’).

Vaak hadden hun kinderen het geloof vaarwel gezegd. Als je daar dan voorzichtig op probeerde door te vragen (bv. Zijn er dingen die u anders zou doen?) bleek dat ze in de praktijk meer in een dobbelende God geloofden dan in de God die ‘t verbond met Abraham Zijn vrind, bevestigt (...) van kind tot kind.’⁷

De tussentijdse balans opmaken

Misschien is het goed om op dit punt in het betoog even de tussentijdse balans op te maken. Waar staan we en hoe gaan we verder?

Als de boodschap-relevantietypering (van Paulien Vervoorn) de gangbare praktijk goed weergeeft – en dat denk ik! – dan leidt de focus op boodschap en relevantie tot voorspelbare preken uit een dunne bijbel.

Of je serieus bent of niet, het is een hele toer om het overzicht te houden. Afgezien van de kerkelijke kalender (en eventuele catechismusreeksen of andere series) zit er voor een gewoon gemeentelid geen logica in de gekozen Bijbelgedeelten. Bovendien zoomen perken meestal ver in op één fragment uit elk van die gedeelten. Ten slotte wordt de boodschap ook nog

⁴ Lukas 1:1-4 geeft hier een tegenvoorbeeld van.

⁵ Richteren 12:6 geeft hier een tegenvoorbeeld van.

⁶ Sowieso is bekeerd zijn (dus als staat van zijn) een Bijbelvreemd-concept. In de Bijbel wordt het werkwoord bekenen meestal in de gebiedende wijs gebruikt. Waar het zelfstandig naamwoord bekering wordt gebruikt, is dat meestal in een context die

actie van de hoorder veronderstelt (bv. Matteüs 9:13); niet in een context waarin het een (passieve) hoorder overkomt en een statische toestand als resultaat heeft.

⁷ Psalm 105:5 uit de berijming van 1773; wordt vaak gezongen in een doopdienst.

buiten zicht van het gemeentelid opgehaald en in een kunstig verpakt geheel bij de hoorder gebracht.

Het gevolg is dat veel gemeenteleden geen gezonde Bijbels-theologische basis hebben en geen overzicht over de Bijbel. Die fungeert voor hen min of meer als een toverboek waar ze zelf in de praktijk niet de vrucht van hebben die ze eigenlijk diep in hart zouden verwachten. Of ze ervaren er wel vrucht van, maar ze leven feitelijk met een heel dunne Bijbel.

Te kritisch?

Ben ik niet te kritisch? Moet de spreker wel de hele gemeente op sleeptouw nemen? Krijgt het belang van de preek niet teveel nadruk? Is dat niet teveel gevraagd van een spreker?

Van diverse sprekers heb ik gehoord dat het maken van een preek best een opgave is en voor sommigen zelfs een worsteling. Het zou kunnen dat ik het alleen nog maar moeilijker voor hen maak, maar ik denk dat het omgekeerde waar is. Juist de huidige focus op boodschap en relevantie maakt het zo ingewikkeld.

Flinke uitdaging

Hoewel ik zelf geen spreker in de kerk ben, kan ik me voorstellen dat het ook een flinke uitdaging is. De spreker heeft allereerst de taak om een Bijbelgedeelte te kiezen. Naast praktische overwegingen die een rol zullen spelen (bv. kerkelijk jaar, bijzondere diensten of series), zal dat een zaak van gebed zijn. Er zal ook zeker een min of meer ongedefinieerde hoorder op de schouder van de spreker zitten. Dat alleen al kan de lat hoog leggen.

Dan is er het theologische handwerk in de studeerkamer. Sprekers in het christendom staan per definitie in een lange traditie, dus er zouden vele mensenlevens nodig zijn om alles uitputtend tot je te nemen. Een spreker heeft vast manieren om met die onmogelijkheid om te gaan, maar er zijn altijd 'losse eindjes' die een onbevredigd gevoel geven. Er is tenslotte meestal tijdsdruk en andere verplichtingen.

Op de achtergrond van de Bijbelstudie zal ook steeds de vraag meespelen wat de centrale boodschap is en hoe die relevant gemaakt kan worden voor de hoorders. Misschien was de tekstkeuze ingegeven door een kwestie uit de praktijk, maar blijkt het bij nadere bestudering toch wat problematisch om toe te passen op de betreffende kwestie. Of het blijkt toepasbaar maar moeilijk relevant te maken voor een bredere groep.

Ten slotte, moeten boodschap en relevantie nog worden omgesmeed tot een pakkend geheel van een halfuurtje dat liefst jong en oud, arm en rijk, man en vrouw, dom en slim, nieuwkomer en doorgewinterde gelovige aanspreekt. Geen wonder dat dan de meer (tekst)technische kanten van het Bijbelgedeelte snel sneuvelen. Toch zal het niet bijdragen aan een bevredigend gevoel als je het idee hebt dat je de tekst niet helemaal recht doet.

Dit alles week in week uit doen voor een gemeente die toch impliciet of expliciet bepaalde verwachtingen heeft, lijkt me een zware taak. Zeker als je veel verantwoordelijkheidsgevoel hebt en de gemeente echt steeds iets nieuws wilt brengen.

Kortom, voor de hoorder is het niet optimaal, maar –als mijn schets enigszins klopt– voor de spreker ook niet.

Hoe dan wel?

Ik denk dat het anders kan en dat dat niet alleen voor de hoorders beter is maar ook voor de sprekers bevrijdend kan zijn omdat ze veel meer hun eigenlijke vak (van theoloog) kunnen uitoefenen. De vraag is dan natuurlijk: hoe dan wel?

Je kunt mijn visie samenvatten met: *Show, don't tell*. In plaats van de boodschap bij de hoorder proberen te brengen, zou je de hoorder bij de boodschap moeten brengen. Dat bedoel ik bijna letterlijk. Je moet de hoorder het verhaal inzuigen zoals je in een goed boek of een goede film kunt worden gezogen.

De spreker moet dus de hoorder met alle beschikbare middelen meenemen naar de wereld van de Bijbel. Die wereld verschilde enorm van onze huidige wereld dus dat vraagt heel veel uitleg. Uitleg over de tekst (van wie voor wie, structuur, taal en stijl), uitleg over de culturele context (waarin

anders dan die van de omliggende culturen), over de geografie, over het wereldbeeld etc.

Het hoeft geen college exegese of Bijbelse theologie te worden, maar gewoon uitleg. Net zo min als je zinnig over de middeleeuwen kunt spreken zonder uit te leggen hoe het zat met de standenmaatschappij, de rol van de kerk en hoe het dagelijks leven van boeren en edelen, zo kun je niet zinnig spreken over de wereld van de Bijbel als je niet veel uitlegt.

Bij een historicus vinden we het niet vreemd als die met teksten, kaartjes of afbeeldingen komt of overeenkomsten verschillen aanwijst met omliggende culturen of aanpalende perioden. Dat kleurt, geeft context en maakt het concreet. Bij een preek vinden we dat al gauw een college en halen we onze neus er een beetje voor op.

Toch denk ik dat daar juist de winst zit. Als je niet krampachtig focust op de boodschap, wordt de Bijbel waaruit je kunt preken vanzelf veel dikker. Bovendien –omdat het meer onderwijs wordt– maak je de hoorders echt wijzer. Ze gaan op den duur zelf concepten en patronen herkennen en zelf vragen stellen aan de tekst. Kortom, ze leren meer op eigen benen staan als het op Bijbel lezen gaat.

Wie trouwens bang is dat het teveel een college wordt, kan gerust zijn. Wie de nadruk legt op onderwijs geven, is in goed gezelschap. Als er iets is wat Jezus van begin tot eind van zijn missie op aarde deed, dan was dat het. Dat begon in Galilea en ging door tot na de opstanding.⁸

En boodschap en relevantie dan?

Hoe zit het dan met de boodschap en de relevantie? Ik ben ervan overtuigd dat die zich vanzelf, veel natuurlijker en veel sterker opdringen. Behalve grote verschillen tussen de wereld van toen en daar en de onze hier en nu, zijn er namelijk ook *invarianten*: dingen die hier en nu hetzelfde zijn als toen en daar.⁹ Het kan bijna niet anders dat dat tot herkenning en verbinding zal leiden.

Invariant 1: dezelfde mensen

Allereerst, is de mens nu in aard en wezen niet anders dan de mens toen. Dat betekent dat als we de kloof in tijd en cultuur overbruggen, we veel moeten kunnen herkennen in goede dingen maar ook in beperkingen en zwakheden. Merk op dat we die kloof wél eerst moeten overbruggen. We kunnen niet bijvoorbeeld zomaar onze gevoelens en emoties projecteren op bijbelfiguren.

Wanneer een spreker de hoorders meeneemt naar de wereld van toen en daar en ze bij wijze van spreken in de menigte rond Jezus zet of ze meeneemt op zijn reis door Galilea, zou de boodschap dan niet eerder vanzelf en natuurlijker opkomen? En zou de relevantie dan niet veel vanzelf blijken? We hoeven dan niet eens meer te spreken over dé relevantie, want die kan voor iedere hoorder anders zijn. Net zoals in de menigte rondom Jezus: de een ging weg, de ander bleef.¹⁰

Het is dan wel belangrijk dat de kloof echt wordt overbrugd, want zelfs met hoorders in de menigte kan er nog sprake zijn van een kloof. Hoe meer de leef- en denkwereld van toen kan worden ingekleurd –en er is uit binnen- en buiten-Bijbelse bronnen heel veel bekend!–, hoe meer de relevantie zich vanzelf opdringt.

Iedereen geboid

Ik pleit hiermee niet voor preken in de vorm van een historische reconstructie die alleen theoretisch opgeleiden aanspreekt. Het kan ook prima meer praktisch georiënteerden boeien.

Een mooi voorbeeld hiervan is de paasviering die ik dit voorjaar op de basisschool meemaakte. De leerkracht die het verhaal deed, nam ons mee naar een kerker in Jeruzalem waarin een van de twee mannen die met Jezus werden gekruisigd was opgesloten. Ze kleepte het verhaal aan met historische details en gaf het context, waardoor het tot leven kwam. Toch was het geen moeilijk verhaal; alle kinderen konden het prima begrijpen. Sterker nog, het was voor hén bedoeld en het wist juist mij als volwassene ook te boeien.

Een ander voorbeeld om mijn punt duidelijk te maken, is een gids in een museum. Een goede gids projecteert natuurlijk niet zijn eigen ideeën over een schilderij op de bezoekers. In plaats daarvan geeft hij uitleg over de

⁸ Zie bv. Lucas 24:25-27 en merk op hoe Jezus daar eerst de Schriften induikt.

⁹ Een invariant is in de wiskunde, natuurkunde en de informatica een eigenschap van een object die niet verandert wanneer het object zelf bepaalde transformaties ondergaat.

¹⁰ Johannes 6:60-67

ontstaansgeschiedenis, over de afgebeelde personages (daar staat de opdrachtgever zelf en daar heeft zijn dochter model voor gestaan). Hoe meer de gids je inwijdt en meeneemt in het schilderij, hoe meer het vanzelf tot leven komt en hoe meer gevoel je erbij krijgt als bezoeker. Wordt het dan saai en droog? Natuurlijk niet!

Invariant 2: gemeenschappelijke geschiedenis

Een andere invariant is dat we deel uitmaken van dezelfde geschiedenis van paradijs (Genesis 1) tot en met nieuwe hemel en aarde (Openbaring 22). We delen historische feiten.¹¹ Die feitelijkheid en objectiviteit zal op het eerste gezicht weinig schokkend lijken. Iedereen die een beetje orthodox is, zal deze formulering van harte beamen.

De vraag is alleen of dat beamen ook echt in de praktijk wordt gebracht. Ik heb namelijk het gevoel dat zowel de meer progressieve als juist zeer behoudende sprekers het nodig vinden om de tekst los van de oorspronkelijke context in het hier en nu tot leven te wekken en zich daarbij in allerlei bochten wringen. Feitelijk behandelen ze de tekst daarbij eerder als een mythe dan als historisch verankerde tekst.

Julia vs. Julia

Ik zal proberen uit te leggen wat ik daarmee bedoel aan de hand van Julia en Julius. Julia is Julia uit Shakespeares beroemde tragedie Romeo en Julia. Julius is Julius Caesar, de Romeinse keizer die leefde van 100 tot 44 voor Christus.

Er is geen theatermaker die op zoek zal gaan naar een historische Julia, want het kan niemand iets schelen of ze wel of niet heeft bestaan. Het verhaal wordt er niet meer of minder waardevol om. Het gaat om de universele waarheid of boodschap die erin besloten ligt.

Die boodschap is het die een theatermaker in het hier en nu tot leven zal proberen te wekken. Daarbij zijn er weinig grenzen. Een voorstelling van Romeo en Julia die in het Tuindorp en Overvecht¹² van 2023 zou zijn gesitueerd, zou net zo goed lovende recensies kunnen ontvangen als een heel klassiek georiënteerde voorstelling die in het Rome van vijf eeuwen geleden is gesitueerd.

Wie het echter over Julius Caesar heeft, ontkomt er niet aan zich rekenschap te geven van het feit dat de man daadwerkelijk heeft bestaan. Dat geeft je nog steeds veel vrijheid als je alleen een voorstelling wilt maken die geïnspireerd is op zijn leven, maar als je de man echt wilt begrijpen (wat bewoog hem? welke omstandigheden hadden invloed op zijn keuzes? etc.) zul je historici moeten raadplegen of zelf onderzoek moeten doen.

Dat zal betekenen dat je zo goed mogelijk kennisneemt van de context waarin Julius leefde. Allerlei grote en kleine zaken kunnen dan relevant zijn. Hoe meer je te weten komt, hoe meer je het kunt inkleuren en hoe meer reliëf de man krijgt. Mogelijk krijg je daardoor op punten een nog grotere afkeer van hem en op andere punten misschien zelfs bewondering of een zekere mate van begrip.

Julia en Julius resoneren op allerlei manieren nog steeds in onze cultuur. Maar een wezenlijk verschil tussen beiden is dat de een niet heeft bestaan en de ander wel. Bij Julia kun je volstaan met je verbeelding – en eventueel de lange traditie van voorstellingen. Bij Julius moet je je hoe dan ook in meerdere of mindere mate verdiepen in de feitelijke context waarin hij heeft geleefd.

Julia, Julius en de gemeenschappelijke geschiedenis

Nu terug naar de tweede invariant die ik noemde: de geschiedenis die wij hier en nu delen met de mensen uit de Bijbelse tijd. Voor mijn gevoel willen sprekers het regelmatig vooral zelf geloven dat ze op de lijn van Julius zitten, maar praktiseren ze feitelijk vaak die van Julia.

Ik doel hier niet op vrijzinnige sprekers die vermoedelijk de historiciteit van Jezus en veel andere Bijbelverhalen op voorhand in twijfel trekken. Zij zouden de Bijbel sowieso vooral als (mythische) inspiratiebron gebruiken en daarom niet eens geassocieerd willen worden met de Julius-lijn.¹³ Ik doel hier op orthodoxere sprekers die zich nooit zouden willen afficheren met vrijzinnigheid.

Juist van hen zie ik dat de preek in de praktijk vaak losgezongen is van de Bijbelse context. Ze proberen bijna wanhopig de van de oorspronkelijke

context vrij geprepareerde tekst in het hier en nu leven in te blazen. Dat kan door met wat poëtische taal aan te sluiten bij het moderne levensgevoel maar dat kan ook door Christus heel veelkleurig “present te stellen” of door Hem heel charismatisch te ‘manifesteren’.

NOS-app

Ik heb daar moeite mee en dat komt niet doordat ik een bèta ben en minder gevoelsmens ben of minder wordt geraakt door literaire of poëtische taal. Nee, ik heb er moeite mee om omdat het historische karakter van het evangelie ondersneeuwt en er een tijdloze, inspirerende, mythische boodschap van maakt. Dat doet de werkelijkheid geen recht.

Het evangelie is historie! Feit. Het woord evangelie betekent notabene goed nieuws. Als het in deze eeuw had plaatsgevonden had het in de NOS-app op je telefoon thuisgehoord, niet op je nachtkastje tussen de zelfhulpboeken.

Dat feitelijke is ook een geruststelling. Ook wanneer ik er niets bij voel, kan ik ervan uitgaan dat er iets wezenlijks in de geschiedenis gebeurd is. Ik hoef alleen maar naar de klok van mijn pc te kijken om daarvan bewijs te zien: alle computers in de wereld (van een slimme deurbel tot en met de besturing van een satelliet) gaan uit van de kalender die begon in de eeuw waarin Christus werd geboren. Dat zegt wat!

Tegelijk, is dat wel spannender dan het *re-enacten* van een mythische, universele boodschap. Want als het zo feitelijk en historisch is, hoe zit het dan met Gods handelen nu? Hoe zit het dan met de beloofde wederkomst? En kun je in de eenentwintigste eeuw in een wereld vol fakenieuws en bubbels nog wel zo’n grote claim op een objectieve waarheid doen?

Praktische adviezen

Mijn stelling is dus dat relevantie en boodschap zich vanzelf veel sterker en natuurlijker opdringen als de hoorder zoveel mogelijk wordt meegenomen naar de context waarin de Bijbeltekst is ontstaan. Dat voorkomt ook meteen dat je de tekst losmaakt van de historische verankering. Graag werk ik in een aantal praktische adviezen aan sprekers nog iets concreter uit hoe ik dat voor me zie.

Advies 1: Schat je hoorders op waarde

Hoorders zijn over het algemeen niet achterlijk.¹⁴ Schat ze op waarde. Bepaalde basiskennis die al vaker aan de orde is geweest, mag je op een gegeven moment bekend veronderstellen. Ga niet met een (kinderachtig) verhaaltje iets uitleggen wat iedereen feitelijk al honderd keer in allerlei toonaarden heeft gehoord.

Houd er rekening mee dat hoorders met wat uitleg heel veel concepten prima kunnen begrijpen (bv. vertaaltechnische zaken). Schuw er dus ook niet voor om hoorders daar gedoseerd aan bloot te stellen. Differentieer desnoods (bv. ‘Voor wie het interessant vindt: in de Septuagint wordt dit met zus vertaald maar als je dezelfde tekst opzoekt in het oude testament vind je daar zo’).

Advies 2: Wees een gids, geen marktkoopman

Een marktkoopman prijst zijn waren aan. Hij gebruikt veel bijvoeglijke naamwoorden – “Mooie, grote, verse aardbeien!” – en doet dat meestal met een flink stemvolume. Een gids in een museum laat zien. Ze vertelt over het leven van de schilder, wijst op details die ertoe doen, helpt je te kijken naar het schilderij en geeft achtergrondinformatie.

Goede wijn behoeft geen krans, dus je hoeft het Woord niet aan te prijzen. Leg het uit en *laat zien* wát er zo mooi, heerlijk en adembenemend is in plaats van te roepen dat het mooi, heerlijk en adembenemend is. Dus: show, don’t tell! En kun je je enthousiasme toch niet inhouden: houd het dan dichtbij jezelf. Geef aan wat jij er mooi aan *vindt* in plaats van wat er mooi *aan is*.

Advies 3: Preek uit de hele Bijbel

Als je gelooft dat de hele Bijbel Gods woord is, laat het dan ook blijken. Preek uit de hele Bijbel. Sla niet zomaar Bijbelgedeelten over en vermijd *cherry picking*. Als je de focus legt op uitleggen in plaats van een direct

¹¹ Ik besef dat de invarianten die ik noem (misschien zelfs beladen) theologische vooronderstellingen zijn die niet iedereen zal delen.

¹² Twee aan elkaar grenzende Utrechtse wijken met zeer grote sociale verschillen. De levensverwachting in goed ervaren gezondheid is in Overvecht 13,4 jaar korter dan in de wijk Noordoost (waar Tuindorp deel van uitmaakt). Bron: <https://volksgezondheidsmonitor.nl/gezondheid-en-leefstijl/levensverwachting>

¹³ Ik denk hierbij bijvoorbeeld ds. Nico ter Linden (1936-2018) en zijn beroemde uitspraak: “Het is wel waar, maar niet echt gebeurd.”

¹⁴ In 2023 had 73% van alle 15- tot 75-jarigen minimaal havo/mbo-2 als hoogste onderwijsniveau behaald en het aandeel afgestudeerden aan hbo of universiteit neemt elke generatie toe (<https://longreads.cbs.nl/nederland-in-cijfers-2024/wat-is-het-onderwijsniveau-van-nederland/>).

hapklare boodschap is er in theorie ook geen beperking aan welke tekst in aanmerking komt.

Sla je toch –bijvoorbeeld in een serie preken– een Bijbelgedeelte over, leg dan uit waarom. Wees daarin eerlijk als het persoonlijke overwegingen zijn. Bijvoorbeeld: 'Ik kan er zelf (nog) niet mee uit de voeten'; 'Dit ligt buiten mijn expertise'; of: 'Ik heb ik moeite met deze tekst'. Hoorders begrijpen echt wel dat je niet alles even goed kunt beheersen en dat je een mens bent met eigen voorkeuren en afwegingen.

Advies 4: Licht de tekstkeuze toe

Licht de keuze voor een Bijbelgedeelte altijd heel goed toe. Afgezien van het kerkelijk jaar, heeft een hoorder echt geen idee waarom je een tekst kiest. Als het bijvoorbeeld past bij iets wat speelt in de gemeente, zeg dat dan en leg ook uit hoe en waarom je het vindt passen. Wees ook hier eerlijk over eventuele persoonlijke overwegingen.

Nog veel meer uitleg is nodig wanneer je een serie preken houdt over een specifiek thema of Bijbelboek. Leg vooraf uit waarom je dit nú aan de orde stelt, hoe je tot deze tekstkeuze bent gekomen en wat je hoopt dat de hoorders er aan het eind van de serie van hebben opgestoken.

Advies 5: Kies voor maximaal twee lezingen

Wees je er steeds van bewust dat hoorders feitelijk maar heel kort aan de tekst worden blootgesteld. Soms horen ze die voor het eerst of voor het eerst weer sinds lange tijd. Eventuele voorkennis is bij hen nog lang niet zo geactiveerd als bij jou en eventuele vragen die zouden opkomen bij grondige lezing en overdenking van de tekst zijn bij hen nog niet opgekomen. Kies voor maximaal twee lezingen en geef (al bij de lezing) aan waarom je de lezingen met elkaar in verband brengt.

Advies 6: Vermijd lezingen korter dan drie verzen

Soms kiezen sprekers voor een lezing van één vers (bv. uit een profetie) naast een of meer andere lezingen. De hoorder moet dan meestal maar raden wat dat ene vers met de andere lezingen te maken heeft en vaak wordt dat in de preek zelf niet eens expliciet gezegd. Zo versterken dit soort korte, fragmentarische lezingen het toverbokeffect dat ik boven beschreven heb.

Vermijd lezingen korter dan drie of vier verzen. Als je in de preek een profeet wilt citeren, doe het dan gewoon tijdens de preek en lees dan het betreffende vers voor. Je dwingt jezelf dan ook meteen om het verband met de preek expliciet te maken. Als je dat zonde van je kostbare preektijd of woordenbudget vindt, dan is de tekst kennelijk niet belangrijk genoeg. Laat de lezing dan achterwege.

Merk op dat dit ook geldt voor bijvoorbeeld een gelijkenis die niet langer dan één vers is.¹⁵ De schrijver zette die gelijkenis niet voor niets op die plek in het evangelie, dus geef die context erbij door meer te lezen.

Advies 7: Geef context bij elke lezing

Geef voorafgaand aan een Bijbellesing altijd uitleg over de plaats van de lezing in het grotere geheel van het Bijbelboek. Wie was de schrijver? Wie vormden het beoogde publiek? Wat is het belangrijkste thema in het boek? Welke functie heeft het te lezen gedeelte in het geheel van het Bijbelboek? Wat gaat er aan het gedeelte vooraf en wat volgt erop?

Het hoeft geen betoog te worden. Help in een paar zinnen de hoorder om de tekst beter te plaatsen en veel gericht te luisteren. Bovendien wordt eventuele voorkennis veel beter geactiveerd.

Advies 8: Lees het gekozen gedeelte in zijn geheel

Lees een gekozen Bijbelgedeelte in zijn geheel. Sla geen stukken over en begin niet zomaar middenin een gedeelte. Is een lezing toch te lang of wil je om een andere reden een stuk overslaan, paraphraseer dan wat je overslaat en leg uit waarom je het overslaat.

Advies 9: Laat de schrijver zelf het woord doen

Er is een grote kloof in tijd en cultuur tussen de Bijbelschrijvers en hoorders nu. Als hoorder ben je soms ongemerkt geneigd om de schrijvers als een beetje primitief en achterlijk te beschouwen. Of je ziet de schrijver als een soort door de Geest bestuurde robot die de tekst mechanisch op papier zette. Veel sprekers versterken die misvatting nog eens door de boodschap helemaal vrij te maken van de originele context, alsof ze er alles aan doen om de hoorder vooral niet te direct aan de tekst bloot te stellen.

Bijbelschrijvers waren mensen van vlees en bloed, met een karakter en een gezicht en ze waren bepaald niet achterlijk. Schrijfmiddelen waren veel kostbaarder dan nu, dus vergeleken met ons hadden ze waarschijnlijk een fenomenaal getraind geheugen. Ook moesten ze wel echt een goede reden hebben om iets op te schrijven en was het geschrevene vooraf al goed doordacht.

Loop de schrijver niet voor de voeten en laat hem zelf het woord doen. Help de hoorder om zaken die ons primitief in de oren klinken in de oorspronkelijke context te begrijpen.¹⁶ Leg uit welk genre, stijl, structuur en andere middelen de schrijver heeft ingezet in de tekst. Stel jezelf de vraag of je het fijn zou vinden als anderen over twee- of drieduizend jaar zo zouden omgaan met jouw zorgvuldig gecomponeerde tekst.

Advies 10: Maak plaats voor de (oorspronkelijke) lezer

We mogen gelukkig geloven dat de Bijbel als Gods Woord voor ons is bedoeld, maar we kunnen er tegelijk heel zeker van zijn dat geen enkele Bijbelschrijver ons als lezer in gedachten had. Geen enkele Bijbeltekst is dus rechtstreeks voor ons bedoeld.

Leer daarom hoorders bescheiden om te gaan met de Bijbeltekst. We kijken mee over de schouder van de oorspronkelijke lezer. Wees terughoudend en leer ze niet klakkeloos de woorden "ik", "wij", "u" en "jullie" in de tekst op zichzelf toe te passen.

Advies 11: Gebruik normale taal

Sommige sprekers permitteren zich taalkundige vrijheid die misschien poëtisch mooi klinkt, maar waarbij niemand concreet beeld heeft. Dit werpt onnodig barrières op. Gebruik zoveel mogelijk concreet, hedendaags Nederlands. Je doel is niet om afstand te scheppen tussen jou en de hoorder maar om die juist zoveel mogelijk te overbruggen. Vermijd deftige kanseltaal of abstracte poëtische taal.

Advies 12: Geef context, context en context

Net zoals de gids in het museum er niet voor terugdeinst om dan weer iets over de sociale situatie waarin de schilder leefde te vertellen, even later iets over de manier waarop pigmenten werden gebruikt of over hoe met röntgentechnieken bepaalde kenmerken zijn vastgesteld, zo hoeft jij er ook niet voor terug te deinzen om achtergrondinformatie en context te geven.

Gaat het over Baäl, leg dan uit wat er allemaal gevonden is in de afgelopen eeuw (Ugarit, Ebla, Dode zeerollen). Schuw het ook niet om overeenkomsten en verschillen met andere culturen uit die tijd te benoemen. Dat maakt soms de mensen van toen veel gewoner, omdat ze in veel opzichten helemaal niet veel anders waren dan de volken rondom hen. Anderzijds krijgen de verschillen met die volken daarmee veel meer nadruk.

Leg uit hoe belangrijk de tweede tempelperiode is en hoe dat de achtergrond van de evangeliën vormt. Of neem bij een tekstueel *issue* (bv. essentieel verschil tussen handschriften of vertalingen) de hoorders eens mee in het dilemma. Niet iedere hoorder zal het begrijpen of interessant vinden, maar als je dit vaak genoeg doet, krijgen hoorders op den duur veel meer gevoel voor hoe je omgaat met de tekst.

En waarom zou je deze kennis allemaal binnen je eigen studeerkamer houden? Het is toch mooi om vakkennis te delen? Bovendien – dit heb ik zelf als docent heel vaak ervaren – leert degene die uitlegt, zelf het meest.

Advies 13: Gebruik kennis over retoriek en didactiek

Er is heel veel bekend uit de communicatietheorie, didactiek en cognitieve psychologie over wat werkt en wat niet werkt bij het overbrengen van kennis. Je kunt met stemgebruik, houding, ademhaling, gebaren een verhaal maken of breken. Ook weten hoe mensen kennis opdoen en hoe geheugen functioneert, kan veel bijdragen. Gebruik die kennis. Lees erover, oefen ermee en laat je coachen en trainen.

Advies 14: Gebruik ondersteunend materiaal

Het is opvallend hoe in de kerk vaak alleen een beroep wordt gedaan op het gehoor. Tegelijk is het een cliché dat een plaatje meer zegt dan duizend woorden. Waarom dan niet vaker gebruikmaken van beelden? Een mens heeft meer zintuigen dan alleen gehoor. Alleen al een dia met een kaart of tijdlijn kan zo veel duidelijk maken. Is een dia tijdens de dienst niet mogelijk (bv. vanwege een monumentaal kerkgebouw zonder scherm), deel dan de dia's vooraf in de kerkapp of op de website.

¹⁵ Bv. Matteüs 13:33

¹⁶ Een heel mooi voorbeeld vind ik de 'beruchte' oog-om-oog-tekst (Exodus 21:24). Waar dat voor velen een barbaarse interpretatie heeft, blijkt uit de tekst zelf juist op allerlei manieren matiging en beschaving. Zie Weren, W. J. C., & Fokkelman, J.

(2003). *De Bijbel literair. Opbouw en gedachtegang van de bijbelse geschriften en hun onderlinge relaties*. Meinema.

Advies 15: Houd uitleg en toepassing uit elkaar

Vaak hebben sprekers de neiging om tijdens de preek voortdurend heen en weer te springen tussen toen en nu. Waarschijnlijk proberen ze het daarmee aansprekend en herkenbaar te maken, maar het maakt het eerder diffuus en verwarrend. Ze lopen de tekst al snel voor de voeten. Bovendien wordt de verleiding groot om woorden uit de tekst zondermeer over te nemen en oppervlakkig toe te passen.¹⁷ Houd toen daarom toen en nu nu en maak duidelijk onderscheid tussen de uitleg en de eventuele toepassing voor de hoorders. Wees sowieso terughoudend met de toepassing om niet in de valkuil van de relevantieparadox te vallen.

Advies 16: Kweek commitment

Durf het aan om een preek eens met een *cliffhanger* te eindigen en om bij het begin van een preek echt voort te bouwen op een vorige. Niet alleen help je daarmee de hoorders om zicht te houden op het grotere geheel, je daagt hoorders ook uit om commitment te tonen en trouw te zijn in kerkgang.

Advies 17: Geef concreet huiswerk

Maak voorafgaand aan de dienst bekend waar de preek over zal gaan en geef de hoorder concrete leesvragen mee. Zo kan de hoorder zich voorbereiden door de tekst zelf te lezen. Verwijs waar mogelijk naar eventuele interessante (online) bronnen over de lezing. Geef aan het eind van de preek huiswerk mee en geef zo mogelijk een samenvatting op papier, op de website of in de app van de kerk.

Stuur bij het huiswerk de hoorders niet het bos in maar maak het concreet. Dus geef in plaats van de opdracht om er nog eens bij de koffie over door te praten een concrete opdracht. Laat ze bijvoorbeeld eens een chiasme ontdekken en uitpluizen of nadenken over de verschillen en overeenkomsten van parallelle evangeliepassages.

Advies 18: Leer hoorders op eigen benen staan

Hoewel we als protestanten vanuit de reformatie soms wat prat gaan op onze woordcultuur en het *sola scriptura*, worden hoorders feitelijk nauwelijks getraind in het zelf Bijbelstudie doen. Vrij nuchtere, zakelijke basiskennis over de Bijbel wordt slechts heel beperkt aangeboden. Het onderwijs (catechese) dat er wordt gegeven is vaak of gericht op feitenkennis, basale geloofsleer of op algemene en weinig effectieve methoden met nadruk op directe toepassing (bv. Wat zegt dit gedeelte over God? Wat zegt dit gedeelte over jou?). Allemaal nuttig, maar niet voldoende.

Bijbelstudie is wat anders. Het heeft alles te maken met vragen stellen aan de tekst en helder nadenken. Het betekent intensief en methodisch met de tekst bezig zijn en op een navolgbare manier tot antwoorden komen. Het betekent dat je als hoorder aan het werk moet. Je zult je verstand en talenten minstens zoveel nodig hebben voor je geloof als voor je carrière.

Studeren begint meestal op de schouders van anderen en op dat punt leven we nu in ongekende weelde. Er is ontzettend veel goed, zakelijk materiaal online, vrij beschikbaar.¹⁸ Leer hoorders hoe ze daar hun weg in kunnen vinden en materiaal op waarde kunnen schatten. Geef bijvoorbeeld voorafgaand aan een serie preken over een Bijbelboek de opdracht om bepaald materiaal te lezen of te bekijken.

Als hoorders meer op eigen benen staan, hangt het niet meer zo af van die enkele zorgvuldig en spitsvondig geconstrueerde boodschap op zondag. Hoorders gaan anders luisteren en kunnen wat ze horen beter relateren aan wat ze doordeweeks zelf opdoen.

Advies 19: Peil wat er blijft hangen

Als docent heb ik altijd de gewoonte om bij het begin van een college te vragen waar het vorige college over ging. Het resultaat is meestal tamelijk verbijsterend. Soms zit er niet meer dan een dag tussen colleges maar lijkt het alsof je het aan een andere groep hebt gegeven. Het gros van de studenten kan niet of nauwelijks aangeven waar het de vorige dag over was

gegaan. Pas na doorvragen en hier en daar opfrissen blijkt er meestal weer wat boven te komen.

Wat voor een college geldt, geldt net zo goed voor een preek. Vraag eens een paar hoorders of ze na afloop van de dienst de preek in een paar zinnen kunnen samenvatten. Of vraag wat ze van de preek van de week ervoor hebben onthouden. Doe het ook eens met preken die langer geleden zijn.

Dat kan enerzijds ontlusterend zijn, maar het kan je anderzijds helpen om scherp te blijven en te beseffen dat een kunstige geconstrueerde boodschap al op de drempel van de kerk is gesneuveld of is weggespoeld bij de koffie. Ook kan het heel verrassend zijn om te merken wat wél is blijven hangen. Misschien kom je er wel achter dat je heel andere dingen moet herhalen of uitleggen dan je zelf in eerste instantie dacht.

Reflectie

In het voorgaande heb ik uitgelegd wat ik problematisch vind aan de focus op boodschap en relevantie van een preek en wat die focus voor gevolgen heeft voor de praktijk van de gemeente. Ook heb ik uitgelegd hoe het volgens mij anders zou moeten. Wat mij betreft is het tijd voor een correctie, maar niet iedereen zal dat met me eens zijn. Ik wil mezelf daarom ook kritisch bevragen.

Kritische tegenvragen

Leg ik teveel de nadruk op het hoofd en gaat het bij preken uiteindelijk niet om het hart? Het zou kunnen, maar de huidige vorm van preken is natuurlijk niet de enige manier om harten te raken. We hebben niet voor niets ons verstand gekregen. Waarom zou de route naar ons hart niet via ons verstand kunnen verlopen? Bovendien, ga eens na hoe vaak Jezus onderwijs gaf en hoe de preken van Petrus en Stefanus¹⁹ begonnen met historisch verankerde uiteenzettingen en uitleg.

Doe ik de huidige praktijk tekort? Onderschat ik de vrucht van de huidige manier van preken? Ik wil niet ontkennen dat er ook in de huidige praktijk veel goede en mooie dingen gebeuren. Ik ga zelf ook niet met tegenzin naar de kerk. Tegelijk denk ik dat ik voldoende argumenten heb aangedragen om aannemelijk te maken dat de huidige praktijk nog verre van optimaal is.

Of hang ik juist teveel op aan de preek en moet ik mijn verwachtingen bijstellen? Moet je niet de verwachting hebben dat je door preken de geestelijke groei van de gemeente bevordert? Misschien heb ik er inderdaad wel hoge verwachtingen van, maar wat is het alternatief? De huidige manier van preken zou prima kunnen functioneren als er daarnaast een cultuur was van serieus en structureel Bijbelonderwijs, een soort permanente educatie. Als dat mensen zou toerusten om goed in het geloof op eigen benen te staan, dan zijn die preken op zondag prima als kers op de taart. Echter, dat is niet de huidige praktijk.

Is het een kwestie van smaak? Spreekt mij gewoon een andere vorm aan dan de andere? Ik heb inderdaad tientallen jaren gedacht dat het aan mij lag. Echter, in de loop der jaren ben ik steeds meer tot de overtuiging gekomen dat dat niet zo is. Het gaat over meer dan smaak want veel van de dingen die ik heb aangedragen kun je vrij makkelijk objectief verifiëren.

Hang ik teveel op aan één typering van wat preken is? De boodschap-relevantie typering die ik hanteer komt voort een vluchtige conversatie op een vroege zondagochtend op LinkedIn. Er zal vast meer nuance in aan te brengen zijn en er zijn vast talloos veel andere typering. Feitelijk doet dat er niet zoveel toe, want de gegeven typering is heel herkenbaar in de praktijk, in de breedte van de kerk. Dit is kennelijk hoe het sprekers wordt geleerd.

Secularisatie

Al zit er misschien in veel van deze kritische tegenvragen een kern van waarheid, toch vallen ze in het niet mijn tegenvraag die ik daar weer op kan stellen over de olifant in de kamer: heeft de huidige praktijk van preken

¹⁷ Een woord kan in de context van de Bijbel een heel andere betekenis hebben dan in het alledaagse spraakgebruik. Daarom moet je oppassen met klakkeloos Bijbelteksten toepassen op hedendaagse situaties. Wat al helemaal niet opgaat is dat woorden die op basis van hun klank in het Nederlands te relateren zijn, ook in de grondtekst gerelateerd zijn. Het meest extreme voorbeeld dat ik hiervan ooit heb gehoord is een spreker die Sanballat (de gouverneur die Nehemia tegenwerkte bij de herbouw van de muur van Jeruzalem, zie Nehemia 2 t/m 6) in al zijn kwaadaardigheid wilde afschilderen: "Sanballat... je hoort het sissen van de slang al in zijn naam." Dat mag lekker allitereren, het slaat natuurlijk nergens op als je naar de woorden in de oorspronkelijke taal kijkt.

¹⁸ Een vrij willekeurige greep: debijbel.nl en Mijn Bijbel-app (van NGB, voor donateurs heel veel vertalingen extra beschikbaar), Bijbelstudie-app (AndBible, gratis met veel

bronnen en handige functionaliteit om teksten en noten onder elkaar te lezen), Logos-app/site (Engelstalig, voor gevorderden maar met een gratis account al enorm veel mogelijkheden), The Bible Project (ook Nederlandstalig materiaal), Bible Word Nerd (www.biblewordnerd.com, betaalde Bijbelstudietraining), Blue Letter Bible-app/site (Engelstalig, gratis, uitgebreide functionaliteit), Bible Study Tools (www.biblestudytools.com, Engelstalig, met o.a. Easton's Bible Dictionary en International Standard Bible Encyclopedia). Voor wie niet bang is om wetenschappelijk materiaal te lezen: Google Scholar (heel veel materiaal is *fulltext*, vrij toegankelijk) en IxTheo.de (voor de theologische professional, goede zoekmogelijkheden).

¹⁹ Handelingen 2, 3 en 7.

in de afgelopen decennia de secularisatie kunnen stuiten of keren? Is die effectief geweest in het toerusten van mensen? Het antwoord is: Nee!

Ik begrijp ook wel dat het veel te kort door de bocht is om de secularisatie enkel en alleen te wijten aan een manier van preken. Dat is een veel groter probleem waarin heel veel sociologische en maatschappelijke factoren een rol spelen. Tegelijk is preken –vrij letterlijk– het meest vocale deel van de kerk. In de preek spreekt de kerk zich expliciet uit en juist als dat spreken zich focust op relevantie, dan spreekt de kerk zich dus ook uit over maatschappij en actualiteit. De manier van preken is dus wel degelijk een factor van belang in het begrijpen van secularisatie. Daarom mag de manier van preken ook best eens flink worden uitgedaagd.

Ten slotte

Kort samengevat is mijn stelling: *Show, don't tell*. Leg de Bijbel (en dan ook de hele Bijbel) uit door te focussen op de tekst in de context waarin die is ontstaan. Neem de hoorder mee naar de context in plaats van een extract van de boodschap naar de hoorder te brengen. Gedraag je als een ware *verbi Divini minister*²⁰ en laat het Woord zelf zijn werk doen. Focus niet op relevantie, want dat leidt tot de relevantieparadox. Relevantie is een neveneffect dat zich vanzelf zal opdringen.

Misschien dat een ervaren spreker wat meewarig naar mijn adviezen kijkt: 'Dat werkt toch niet. Ik weet heus wel wat ik doe.' Echter, als gewone kerkganger kan ik me niet aan de indruk onttrekken dat velen helemaal niet weten wat ze doen (of beter: wat hun preek met hoorders doet). En de cijfers over kerkverlating geven mij niet direct reden om mijn ongelijk te bekennen. Misschien wordt het nu toch echt tijd om het eens over een andere boeg te gooien.

Ik begrijp dat dat niet van de een op de andere dag is gerealiseerd. Het vraagt zowel van sprekers als van hoorders inspanning. Van sprekers zal het af en toe zelfs moed vereisen. De huidige stijl is vertrouwd voor hoorders en lang niet iedereen ziet de noodzaak van verandering in.

Tegelijk is het ook weer vrij eenvoudig om in kleine stappen te beginnen. Ik predik geen revolutie. Ga de uitdaging aan en probeer het gewoon eens. Veel van mijn praktische adviezen zijn heel makkelijk op te volgen maar ze kunnen groot effect hebben. Begin klein (bv. in een korte serie avonddiensten) of probeer het eens uit op een gemeenteavond.

Ik wil ten slotte eindigen met een verrassende en hoopvolle observatie die ik heb gedaan. Tot voor kort was het gebruik van Google Scholar²¹ voor Bijbelgerelateerde vragen bij mij een blinde vlek. Ik gebruikte de zoekmachine vaak, maar nooit om literatuur te vinden over een Bijbelgedeelte. Sinds ik die blinde vlek op het spoor ben, ben ik fan. Nagenoeg elke willekeurige Bijbelverwijzing geeft veel hits met vrij beschikbare artikelen (vaak *fulltext*).

Uiteraard kan ik zonder kennis van de grondtalen niet alles begrijpen maar de globale lijn is meestal prima te volgen. Wat mij opvalt is dat onder vakgenoten denominaties er helemaal niet zoveel toe lijken te doen. Uiteraard merk je wel uit welke richting de wind waait (bv. historisch-kritisch of evangelicaal) maar de vakmethoden worden over het algemeen op dezelfde manier toegepast. Alleen worden argumenten anders gewogen.

Zou het kunnen dat we, als we in plaats van allemaal in onze eigen kerk met onze eigen bril met veel moeite een boodschap extraheren uit de tekst en die met nog meer moeite voor onze hoorders relevant proberen te maken, we teruggaan naar die ene bron waar al die christelijke tradities uit putten, we als verschillende kerken elkaar veel makkelijker konden vinden?

²⁰ Dienaar van het Goddelijk woord, een titel die predikanten nogal eens met gepaste trots dragen.

²¹ <https://scholar.google.com>, de wetenschappelijke zoekmachine van Google.